

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

БУЛЕЦА НАДІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 332.156(477):336.027

**СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ
В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність: 08.00.05 - розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Ужгород - 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Чубарь Оксана Геннадіївна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри фінансів і банківської справи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мельник Мар'яна Іванівна,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»,
завідувач сектору просторового розвитку

кандидат економічних наук, доцент
Єрмакова Ольга Анатоліївна,
відділ міжрегіонального економічного розвитку
Українського Причорномор'я
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України,
старший науковий співробітник

Захист відбудеться «31» жовтня 2017 року о 10.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К61.051.02 ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14, ауд. 401.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «29» вересня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

В.М. Бондаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах світової глобалізації посилюється роль регіонів, які відрізняються між собою за наявністю промислового, аграрного, соціального та фінансово-інвестиційного потенціалу. Їх особливості визначають використання певного набору інструментів та стимулів, за допомогою яких, як показує досвід розвинених країн світу, в умовах передачі низки повноважень місцевим органам влади та управління реалізується наближення послуг адміністративного та суспільного характеру до населення, підсилюється спроможність територіальних громад до вирішення місцевих проблем власними силами. Регіональні і місцеві органи влади та управління стають ключовими в організації розвитку територій.

В Україні загострення диференціації соціального та економічного розвитку регіонів є однією з найважливіших проблем становлення ринкової економіки на засадах інтеграції в європейський цивілізаційний простір. Воно характеризується поширенням негативних тенденцій регіонального розвитку через неналежне розмежування адміністративно-організаційних повноважень, непродуктивний розподіл та перерозподіл доходів і видатків між державою і регіонами. Тому в контексті євроінтеграційних процесів одним з найважливіших напрямів вирішення вказаної проблеми є формування ефективної регіональної політики через вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах зміни формату управління територіальними громадами.

Дослідженням соціально-економічного розвитку регіонів займалися багато зарубіжних учених: методологічні проблеми розглянуто в роботах таких сучасних науковців, як А. Алчиан, Р. Барро, Т. Веблен, Р. Коуз, Д. Ромер, Кс. Сала-і-Мартін, Р. Солоу. Пошук ефективних заходів регіональної політики для підвищення якості соціально-економічних відносин у регіонах є актуальним у дослідженнях вітчизняних науковців. Значний внесок у розв'язання положень регіональної економіки та розвитку регіонів України зробили вітчизняні дослідники, зокрема І. Александров, Р. Білик, В. Вакуленко, З. Варналій, В. Гоблик, О. Єрмакова, М. Максимчук, В. Мікловда, М. Орлатий, С. Слава, В. Семиноженко, О. Тищенко, С. Шульц та інші.

Визначення впливу децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів представлено в доробку видатних зарубіжних науковців, а саме Е. Золта, Ч. Тібу, Р. Масгрейва, У. Оутса, Д. Чуа та інших. Питанню формування спроможних територій в умовах децентралізації присвячено роботи вітчизняних вчених, серед яких Т. Бондарук, Н. Вишневська, О. Власюк, Г. Возняк, М. Гапонюк, Б. Данилишин, Т. Кваша, О. Кириленко, В. Кравців, В. Кравченко, Н. Кузьминчук, М. Мельник, В. Роман, С. Сембер, І. Сторонянська, О. Сунцова, М. Хвесик, І. Чугунов та інші.

Проте, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених зазначеній тематиці, проблеми стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах, коли частина фінансових ресурсів і повноважень делегується органами

центральної влади на рівень регіонального та місцевого самоврядування, достатньою мірою не вивчені і потребують подальшого поглибленого наукового дослідження. Для України доцільно розробити ефективний підхід до стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації.

Необхідність подальших досліджень у зазначеній сфері зумовила вибір теми дослідження, його мету та задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з виконанням наукового дослідження кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на тему «Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U007117), у межах якої автор здійснив оцінку ефективності бюджетних інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, проаналізував динаміку основних показників цього розвитку та визначив рівень забезпечення соціально-економічного розвитку окремих регіонів України в умовах становлення децентралізаційних процесів. Дисертаційна робота пов'язана також із планами науково-дослідних робіт Закарпатського регіонального центру соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України, а саме з науковою темою «Перспективи економічного розвитку територіальних громад Закарпаття в умовах децентралізації влади» (номер державної реєстрації 0114U006489), у межах якої автором розроблено теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності і фінансових ресурсів територіальних громад, досліджено ефективність інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах децентралізаційних процесів, узагальнено теорії фінансової децентралізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретико-методичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення державного стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації.

Для досягнення мети в дисертації поставлено та вирішено такі завдання:

- обґрунтувати теоретичні засади забезпечення соціально-економічного розвитку регіону з метою визначення сучасних інструментів стимулювання цього розвитку в умовах фінансової децентралізації;

- визначити особливості фінансової децентралізації з метою обґрунтування її сутності як форми економічних відносин, спрямованої на стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів;

- здійснити аналіз зарубіжного досвіду стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації з позиції можливості його застосування в Україні;

- дослідити нормативно-правову базу з метою визначення рівня організаційного забезпечення процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації;

- проаналізувати особливості соціально-економічного розвитку регіонів з метою визначення рівня їх фінансової спроможності в умовах становлення децентралізаційних процесів в Україні;

- проаналізувати ефективність стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів з позицій впливу на нього бюджетних інструментів;

- обґрунтувати підхід до запровадження в умовах фінансової децентралізації моделі партисипативного бюджетування з урахуванням інституційних умов соціально-економічного розвитку регіону;

- розробити підхід до міжрегіонального перерозподілу бюджетних ресурсів, спрямований на стимулювання розвитку економіки регіону;

- вдосконалити інструментарій моніторингу та контролю процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації.

Об'єктом дослідження є процеси стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах передачі повноважень і фінансових ресурсів місцевим органам влади та управління.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та організаційно-економічні засади стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є положення економічної теорії, регіональної економіки, місцевих фінансів, а також роботи вітчизняних і зарубіжних учених у сфері управління та стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, статистичного та економіко-математичного моделювання впливу інструментів регіональної політики на соціально-економічний розвиток територій.

У роботі використано сукупність загальнонаукових та прикладних методів дослідження, зокрема: загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції – для узагальнення особливостей стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, виокремлення закономірностей регіонального розвитку в Україні, обґрунтування пропозицій щодо удосконалення напрямів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації та формування висновків; порівняльний метод – при аналізі зарубіжного досвіду стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації з позиції можливостей застосування такого досвіду в Україні; кількісний аналіз – при виявленні сучасних особливостей стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України; економетричний аналіз забезпечення регіонів бюджетними коштами – при дослідженні інтенсивності, виду та форми залежності між макроекономічними показниками та показниками регіонального розвитку з метою оцінки соціально-економічного стану територій в умовах децентралізаційних процесів; економіко-математичне моделювання – для обґрунтування впливу інструментів регіональної політики на соціально-економічний розвиток регіонів при фінансовій децентралізації; метод дискретного пошуку й оптимізації – для

розроблення підходу щодо отримання прямих і реверсних дотаційних коефіцієнтів.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти з питань стимулювання регіонального розвитку в Україні, офіційні статистичні матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, звіти науково-дослідних центрів та установ, монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання, інформаційно-аналітичні бюлетені, офіційні інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в подальшому розвитку теоретичних та науково-методичних положень, що визначають напрями стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на основі удосконалення інструментів регіональної політики на засадах фінансової децентралізації.

До основних результатів, які визначають наукову новизну дослідження, належать такі:

удосконалено:

класифікацію інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації на основі компаративного аналізу теорій регіонального розвитку провідних економічних шкіл (класичної, неокласичної, кейнсіанської та інституційної) за такими ознаками: організаційно-адміністративні, економічні (виробничі, ринкові та фінансові) і соціальні. Така класифікація, на відміну від інших, враховує у складі фінансових в якості ключових бюджетні інструменти, які найбільшою мірою сприяють зростанню самодостатності регіонів та їх фінансовій спроможності. Це дає можливість формування напрямів стимулювання соціально-економічного розвитку регіону на основі нового, комплексного бачення проблематики регіонального розвитку в умовах фінансової децентралізації;

методичний інструментарій оцінки ефективності стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації, побудований на базі визначення впливу бюджетних чинників на регіон, який, на відміну від інших підходів, обґрунтовує можливі наслідки соціально-економічного розвитку регіонів у результаті змін до державної і регіональної бюджетно-податкової політики. Це дозволяє більш точно і достовірно оцінити вплив бюджетних інструментів регіональної політики на соціально-економічний розвиток регіону в умовах децентралізаційних процесів;

методичний підхід до розподілу дотацій вирівнювання, за яким, на відміну від існуючих, прямих і реверсних дотаційні коефіцієнти не є фіксованими і розраховуються, виходячи з принципу бездефіцитності перерозподілу коштів між місцевими бюджетами. Це дозволяє подолати диспропорційність соціально-економічного розвитку регіону та мінімізувати потреби в залученні коштів державного бюджету, а отже збільшує незалежність регіональних економік;

дістали подальшого розвитку:

трактування сутності фінансової децентралізації як форми економічних відносин, спрямованої на стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів шляхом урахування ступеня закріплення фінансових ресурсів та організаційної функціональної самостійності за органами місцевого самоврядування і регіонами. На відміну від інших підходів, це дозволяє уникнути недоліків у стимулюванні регіонального розвитку в умовах фінансової децентралізації через урахування ступеня фінансової самодостатності кожного регіону та його здатності самостійно забезпечувати власний соціально-економічний розвиток у процесі скорочення міжрегіональної диференціації;

концептуальні засади стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації на основі визначення пріоритетів та можливостей застосування досвіду розвинених країн світу до національної економіки. А саме обґрунтовано доцільність використання організаційно-адміністративних (розширення повноважень місцевих органів влади у сфері визначення бази та ставок місцевих податків в питаннях соціального забезпечення; надання пільг власникам комунальних, муніципальних підприємств, послуги яких не приносять доходу – наукові та освітні установи, служби соціального забезпечення, охорони здоров'я) та фінансових (передача більшості податків регіонам разом із відповідальністю за їх адміністрування, спрямування міжбюджетних трансфертів на підтримку малорозвинених регіонів, збільшення питомої ваги доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті держави) стимулів. Це дозволяє обрати ефективні інструменти стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах становлення децентралізаційних процесів в Україні;

наукові положення щодо обґрунтування інституційного забезпечення процесу стимулювання регіонального розвитку на основі його упорядкування в контексті створення сприятливих умов для соціально-економічного розвитку регіонів та розширення організаційної функціональної самостійності органів місцевого самоврядування, підвищення рівня диверсифікації бази оподаткування регіонів, а також розширення повноважень місцевих органів влади та управління в сфері регулювання ставок податків місцевого рівня та сприяння зростанню ефективності сплачуваних податків. Це дає змогу згрупувати основні проблеми у процесі використання бюджетних інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів та оптимізувати напрями реформування національного законодавства щодо такого стимулювання;

методичний підхід до оцінки соціально-економічного стану регіонів в умовах децентралізаційних процесів, який, на відміну від існуючих, передбачає комплексне використання критеріїв та коефіцієнтів визначення рівня фінансової спроможності регіону, а саме, фінансової автономії, бюджетної забезпеченості територіальних громад суспільними благами, ліквідності доходів місцевих бюджетів, бюджетного покриття, рівня фінансової

децентралізації, фінансової продуктивності місцевого бюджету, фінансового забезпечення регіонів економічної та соціальної ефективності. Порівняння за визначеними методами та критеріями дозволяє обґрунтувати рівень фінансової спроможності регіонів та політику стимулювання їх розвитку;

науково-практичні рекомендації щодо забезпечення взаємної підзвітності та фінансової підконтрольності між органами державної, місцевої влади та громадою за допомоги інструментів партисипативного бюджетування, який, на відміну від існуючих підходів, ґрунтується на використанні послідовності моделей взаємодії «місцева влада – державна влада – місцева громада». Це дозволяє стимулювати соціально-економічний розвиток регіонів;

напрями вдосконалення інструментів адміністративного регулювання бюджетного процесу з метою стимулювання соціально-економічного розвитку регіону, таких, як моніторинг і контроль, які, на відміну від існуючих, враховують тренд бюджетного фінансування для регіону в умовах фінансової децентралізації. Це дозволяє забезпечити чіткість і прозорість звітності та подолання фіскальних дисбалансів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що реалізація пропозицій щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України за допомогою бюджетних інструментів сприяє вирішенню актуальної задачі збільшення доходів місцевих бюджетів і підвищення на цій основі добробуту регіонів. Розроблений підхід щодо забезпечення підзвітності та фінансової підконтрольності при стимулюванні соціально-економічного розвитку регіонів дозволяє забезпечити поступове виконання зазначених функцій: від юридично строго контрольованих угод між сторонами до багатосторонньої, заснованої на довірі підтримки добровільно взятих на себе взаємних зобов'язань.

Найважливіші результати було використано на регіональному та місцевому рівнях. Регіональними органами влади при підготовці аналітичних висновків використано пропозиції автора щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіону та результати аналізу рівня забезпечення такого стимулювання в умовах децентралізаційних процесів (довідка Департаменту фінансів Закарпатської обласної державної адміністрації №8/43 від 05.04.2017 року). У роботі Ужгородської міської ради використано пропозиції щодо доцільності застосування і поєднання існуючих моделей децентралізації та результати аналізу шляхів стимулювання соціально-економічного розвитку Закарпатської області (довідка виконавчого комітету №15-11/56 від 06.06.2017 року). Крім того, результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес ДВНЗ «Ужгородський національний університет», а саме при викладанні дисциплін «Національна економіка», «Фінанси», «Державне регулювання економіки» (довідка №1672/01-21 від 01.06.2017 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, де викладено авторський підхід до вирішення наукової задачі обґрунтування напрямів стимулювання соціально-економічного

розвитку регіонів в Україні за рахунок удосконалення інструментів регіональної політики на засадах фінансової децентралізації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення і практичні результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Безпековий, політичний, економічний та гуманітарний виміри сучасного етапу європейської та євроатлантичної інтеграції України» (м. Ужгород, 5 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Глобальні проблеми економіки та фінансів» (Київ-Прага-Відень, 28 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток економіки: вітчизняна та світова практика» (м. Львів, 20-21 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування економіки: досвід ЄС та перспективи України» (м. Запоріжжя, 27 травня 2016 р.); Економічній науковій Інтернет-конференції «Перспективи реформування національної економіки» (6 вересня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні перспективи» (м. Ужгород, 23 листопада 2016 р.), щорічних наукових конференціях економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Публікації. Основні положення і результати дослідження опубліковано в 11 наукових працях, з яких 6 – публікації у наукових фахових виданнях України, з них 5 – статті у фахових виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами; 5 – публікації за матеріалами конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,5 друк. арк., з яких усі належать автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (190 найменувань на 19 сторінках), містить 23 рисунки і 19 таблиць. Повний обсяг роботи становить 272 сторінки (з яких 15 додатків на 40 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, сформульовано наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення, наведено відомості про впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** – «Теоретико-методичні аспекти стимулювання соціально-економічного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації» розглянуто основні засади забезпечення соціально-економічного розвитку регіону; розкрито особливості фінансової децентралізації при стимулюванні соціально-економічного розвитку регіонів; проаналізовано зарубіжний досвід стимулювання такого розвитку в умовах фінансової децентралізації.

На базі комплексного аналізу наукових підходів визначено єдність складових соціально-економічного розвитку регіону (рис. 1).

Рис. 1. Єдність компонентів соціально-економічного розвитку регіону

На запропонованій схемі показано взаємообумовлений вплив економіки на інтереси територіальних громад під дією стимулів, які мають вирішальне значення у забезпеченні регіонального розвитку.

На базі компаративного аналізу наукових підходів до соціально-економічного розвитку регіонів інструменти їх соціально-економічного розвитку класифіковано за такими ознаками: соціальні (соціальні інвестиції), організаційно-адміністративні (нормативно-правові акти, створення конституційних засад для здійснення реформ, методики) та економічні (ринкові, виробничі та фінансові). Виокремлення серед фінансових інструментів бюджетних в якості ключових дозволяє визначити напрями зростання самодостатності регіонів та їх фінансової спроможності.

Обґрунтовано, що в умовах стимулювання регіонального розвитку найбільш затребуваною формою економічних відносин між органами державної влади й управління та органами місцевого самоврядування є така фінансова децентралізація, яка враховує ступінь закріплення фінансових ресурсів та організаційної функціональної самостійності за органами місцевого самоврядування і регіонами. Запропоновано концептуальну схему такого стимулювання, представлену на рис. 2, що здійснюється через вплив процесу реформування місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіонів, який формується під впливом бюджетних інструментів стимулювання.

Рис. 2. Схема стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації

У **другому розділі** – «Аналіз стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в Україні» з'ясовано особливості організаційно-правового середовища процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в Україні; проведено аналіз досліджуваного розвитку з позицій фінансового забезпечення регіонів; здійснено оцінку ефективності інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах децентралізаційних процесів.

Встановлено, що в сучасних умовах інтеграції з країнами ЄС нормативно-правова база стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України змінюється та доповнюється з позицій сприяння децентралізації органів місцевого самоврядування відповідно до європейських вимог реформування вітчизняної економіки. Впровадження подальших змін обумовлено незадовільним фінансовим забезпеченням регіонів України, що стримує їх соціально-економічний розвиток, та спрямовано на вдосконалення управління з урахуванням досвіду розвинених країн світу.

Проведена оцінка соціально-економічного стану регіонів України свідчить про зниження рівня фінансової забезпеченості їх розвитку через фінансово-економічну кризу, звуження джерел додаткових (позабюджетних) ресурсів для реалізації заходів регіональної політики в умовах несприятливого інвестиційного клімату та відпливу інвестицій, що представлено за допомогою розрахунку коефіцієнтів економічної та соціальної ефективності виконання місцевих бюджетів у табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка стану забезпечення фінансової спроможності регіонів України в умовах децентралізаційних процесів, 2014-2015 рр.

Регіон, область	Коефіцієнт економічної ефективності виконання місцевих бюджетів		Коефіцієнт соціальної ефективності виконання місцевих бюджетів	
	2014	2015	2014	2015
Вінницька	0,0048	0,0037	6,1090	5,2839
Закарпатська	0,0035	0,0026	4,8088	3,9873
Кіровоградська	0,0051	0,0037	5,6455	4,7707
Рівненська	0,0035	0,0026	5,1062	4,2989
Харківська	0,0072	0,0047	7,7532	6,5762
Херсонська	0,0041	0,0029	5,9039	4,8626
м. Київ	0,0177	0,0109	12,2722	10,7990

Для багатьох регіонів характерний високий рівень централізації місцевих бюджетів, а також помірна залежність доходів місцевих бюджетів від додаткових коштів, передусім від ресурсів державного бюджету протягом 2014-2015 рр., що свідчить про недостатнє стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України.

Аналіз впливу бюджетних чинників на ВРП та доходи населення із використанням коефіцієнтів детермінації засвідчив недостатню ефективність стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів за допомогою бюджетних інструментів протягом 2010-2015 рр. (табл. 2).

Порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку регіонів України в сучасних умовах децентралізаційних процесів свідчить про те, що найбільші коливання ВРП, що спричиняються зміною обсягу податкових надходжень до місцевого бюджету, спостерігаються у м. Київ (94,11%); найменші – у Чернігівській (19,61%) області.

Коефіцієнти детермінації для визначення впливу бюджетних чинників на ВРП та доходи населення в регіонах України (2010-2015рр.)

Регіон, область	ВРП				Доходи населення			
	<i>T</i>	<i>N</i>	<i>F</i>	<i>V</i>	<i>T</i>	<i>N</i>	<i>F</i>	<i>V</i>
Вінницька	0,8345	0,4825	0,8820	0,8876	0,8505	0,3413	0,9083	0,8866
Волинська	0,7374	0,7463	0,6701	0,7039	0,8399	0,8359	0,8052	0,8400
Дніпропетровська	0,4844	0,5792	0,3365	0,5262	0,8855	0,8754	0,6569	0,9224
Донецька	0,7853	0,9566	0,4084	0,1053	0,8926	0,8626	0,5288	0,4660
Житомирська	0,5918	0,9716	0,6222	0,6166	0,7627	0,9470	0,8289	0,8093
Закарпатська	0,7284	0,8290	0,6500	0,7027	0,1086	0,5604	0,3829	0,2135
Запорізька	0,3559	0,5034	0,1052	0,1506	0,7483	0,3162	0,9502	0,9359
Івано-Франківська	0,8018	0,9633	0,7332	0,7922	0,8273	0,9235	0,7944	0,8605
Київська	0,6339	0,9310	0,7924	0,8452	0,8737	0,9686	0,7931	0,9400
Кіровоградська	0,7204	0,6261	0,8067	0,8482	0,7223	0,8140	0,9441	0,9235
Луганська	0,8672	0,8531	0,5161	0,8321	0,8778	0,5673	0,7453	0,9201
Львівська	0,7905	0,7270	0,7326	0,7939	0,8705	0,6448	0,8007	0,8745
Миколаївська	0,5955	0,2655	0,4239	0,5887	0,8413	0,4535	0,8098	0,9107
Одеська	0,7989	0,1598	0,4256	0,6211	0,8833	0,3629	0,7610	0,8984
Полтавська	0,7354	0,7807	0,3258	0,5971	0,8261	0,5593	0,8506	0,9509
Рівненська	0,7431	0,1209	0,6129	0,6573	0,8831	0,1262	0,8803	0,9189
Сумська	0,7531	0,9873	0,6209	0,7080	0,9092	0,9609	0,6875	0,8094
Тернопільська	0,6403	0,8190	0,7470	0,6907	0,7882	0,8871	0,7192	0,7473
Харківська	0,6834	0,9156	0,1099	0,3000	0,8957	0,7129	0,4531	0,7044
Херсонська	0,6491	0,1938	0,4225	0,2418	0,9066	0,5954	0,8471	0,8771
Хмельницька	0,6943	0,8558	0,9304	0,8432	0,8164	0,9441	0,9171	0,9220
Черкаська	0,7819	0,6126	0,6471	0,7893	0,8924	0,5089	0,7860	0,9092
Чернівецька	0,8054	0,6772	0,6165	0,7029	0,8680	0,6881	0,8489	0,9102
Чернігівська	0,1961	0,1238	0,1646	0,1097	0,8060	0,9040	0,7716	0,8366
м. Київ	0,9411	0,1469	0,1046	0,2529	0,8445	0,3028	0,1239	0,2395

Умовні позначення: *T* – податкові надходження до місцевих бюджетів; *N* – неподаткові надходження до місцевих бюджетів; *F* – офіційні трансферти місцевим бюджетам; *V* – видатки місцевих бюджетів.

У більшості областей спостерігається очевидний зв'язок між ВРП та податковими надходженнями до місцевих бюджетів. Зміна неподаткових надходжень суттєво впливає на обсяг ВРП у Сумській області. Підтверджується переважно достатня залежність ВРП та доходів населення регіонів від офіційних трансфертів місцевим бюджетам від органів державної влади та управління. Спостерігається тісний зв'язок між зміною видатків місцевих бюджетів і достатньо високим коливанням доходів населення у багатьох регіонах України. Тенденції свідчать про те, що показники розвитку деяких

областей (зокрема Закарпатської) залишаються значно нижчими щодо інших регіонів та середніх значень по країні.

У **третьому розділі** – «Напрями стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації» окреслено напрями вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах децентралізації, обґрунтовано методи та моделі перерозподілу бюджетних ресурсів з метою регіонального розвитку.

Останнім часом залучення громадян до процесу прийняття рішень стосовно формування та реалізації місцевих бюджетів стає популярним механізмом бюджетного процесу. Серед напрямів вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів запропоновано використовувати принципи партисипативне бюджетування, що має на меті активізацію залучення громадян у процес прийняття рішень стосовно соціально-економічного розвитку міст і селищ. Це сприятиме збільшенню прозорості, фінансової відповідальності, підвищить ефективність рішень органів влади, посилить інклюзивне управління.

Проведене теоретичне та аналітичне дослідження дозволило виокремити головні ризики партисипативного бюджетування для регіонів України та способи їх подолання чи зменшення. З урахуванням соціально-економічної специфіки Закарпатської області (виявляється в тому, що велика кількість населення отримує доходи з неофіційних джерел, тоді як офіційний сектор, особливо промисловість, розвинутий недостатньо; високий рівень безробіття порівняно з іншими регіонами, гостра житлова проблема, комунальні, логістичні й інфраструктурні проблеми, проблеми благоустрою територій) окреслено коло учасників партисипативного бюджетування та мотиви їх участі в ньому (табл. 3).

Таблиця 3

Учасники процесу партисипативного бюджетування та мотиви їх участі

Учасники	Мотиви участі
Місцева влада	Підвищення ефективності розподілу суспільних ресурсів. Розширення можливостей для громадян щодо підвищення їх політичної та соціальної свідомості. Збільшення прозорості задля скорочення корупції та бюрократичної неефективності.
Громадські та неурядові організації	Побудова ширших мереж взаємодії між учасниками. Можливість впливу на політичні рішення. Збільшення можливостей для вирішення соціальних проблем.
Ділове середовище	Збільшення прозорості, скорочення корупції та підвищення ефективності.
Окремі громадяни	Полегшення доступу до процесу прийняття суспільних рішень. Полегшення доступу до інформації. Прямий взаємозв'язок між участю у процесі бюджетування та якістю суспільних благ, що надаються владою. Можливість вирішення конкретних соціально-економічних проблем регіонального (місцевого) розвитку

З'ясовано, що доцільним для міст Закарпаття є поєднання моделей неокорпоративізму та розвитку громади. На цих засадах запропоновано алгоритм проектування й імплементації проекту партисипативного бюджету області.

Запропоновано 3-факторну концептуальну модель стимулювання урядом окремих сфер регіональної економіки з допомогою перерозподілу доходів від оподаткування без залучення додаткових коштів, яка охоплює такі напрями: стимулювання економічних можливостей територій; регулювання бездефіцитного механізму дотацій вирівнювання; дотування загрозовано дефіцитних регіонів. Другий і третій (а на останньому кроці – і перший) етапи реалізуються на підставі винятково формальних автоматизованих розрахунків без жодного «ручного» регулювання.

Зasadничими пунктами стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів за допомогою бюджетних інструментів є такі: забезпечення підзвітності та фінансової підконтрольності; гнучкість і справедливість; визначення фінансових результатів діяльності та звітності, сфокусованої на показниках ефективності; правомірність й обумовленість. Процес забезпечення послідовної підзвітності та фінансової підконтрольності пропонується забезпечувати за допомоги групи моделей: моделі «принципал – агент», моделі репрезентативної підзвітності, моделі кооперації, моделі взаємної підзвітності.

Розроблено рекомендації щодо вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації, а саме:

у рамках розвитку технології забезпечення підзвітності та фінансової підконтрольності в бюджетному стимулюванні запропоновано використовувати послідовність моделей взаємодії «місцева влада – державна влада – місцева громада». Це дозволить забезпечити підзвітність і підконтрольність поступово від юридично строго контрольованих угод між сторонами до багатосторонньої, заснованої на довірі підтримки добровільно взятих на себе взаємних зобов'язань;

з урахуванням специфіки соціально-економічного середовища Закарпатської області рекомендовано при впровадженні партисипативного бюджетування використовувати комбінацію моделей неокорпоративізму та розвитку територіальної громади;

рекомендовано використання інструментів адміністративного регулювання бюджетного процесу на основі врахування тренду бюджетного фінансування для Закарпатського регіону в умовах фінансової децентралізації;

запропоновано методику проектування й імплементації проекту партисипативного бюджету для обласних і місцевих органів влади Закарпатської області в умовах децентралізації, що сприятиме стимулюванню соціально-економічного розвитку регіону.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичні узагальнення та запропоновано нове вирішення актуальної наукової задачі стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах децентралізації. Воно спрямовано: у теоретичному плані – на обґрунтування концептуальних основ стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації; у методичному плані – на обґрунтування наукових прийомів дослідження стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах децентралізації; у практичному плані – на обґрунтування впливу бюджетних інструментів на соціально-економічний розвиток регіонів.

У рамках узагальнення основних теоретичних засад забезпечення соціально-економічного розвитку регіону та аналізу теорій регіонального розвитку провідних економічних шкіл (класичної, неокласичної, кейнсіанської та інституційної) здійснено класифікацію інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації за такими ознаками, як організаційно-адміністративні, економічні (виробничі, ринкові та фінансові) та соціальні. На відміну від існуючих, вона враховує у складі фінансових, як ключові, бюджетні інструменти, що сприяє в умовах фінансової децентралізації зростанню самодостатності регіонів та їх фінансовій спроможності, а також дає можливість формування напрямів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів через згладжування існуючих територіальних та регіональних диспропорцій.

Уточнено визначення фінансової децентралізації як форми економічних відносин шляхом урахування ступеня закріпленості фінансових ресурсів та організаційної функціональної самостійності за органами місцевого самоврядування і регіонами. При стимулюванні регіонального розвитку затребуваною формою таких відносин між органами державної влади й управління та органами місцевого самоврядування є фінансова децентралізація, якій властиві такі особливості:

- передбачає делегування значних повноважень органам влади на місцях, з тим щоб, забезпечити спроможність територіальних громад самостійно приймати рішення щодо формування доходів, витрат і нормативно-правового регулювання з метою забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів;
- передбачає контроль за ефективністю розподілу бюджетних коштів;
- сприяє скороченню міжрегіональної диференціації за обсягом одержуваних вигід від надання суспільних благ і рівнем здійснюваних податкових платежів, коли порушується принцип територіальної справедливості, який передбачає рівний доступ до суспільних благ незалежно від географічного розташування регіонів;
- не змінює пріоритети державних органів влади та управління щодо надання інфраструктурних інвестицій;

- сприяє участі державних органів влади та управління у вирівнюванні дохідних та видаткових частин бюджетів місцевого самоуправління, регулюванні соціально-економічних диспропорцій розвитку регіонів.

На базі порівняльного аналізу зарубіжного досвіду стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації обґрунтовано доцільність збільшення питомої ваги доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті до рівня економічно розвинених країн; зростання обсягу податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів та відповідальності за їх адміністрування; зниження залежності місцевих бюджетів від трансфертів за цільовим призначенням (субвенцій), кошти яких органи місцевого самоврядування не мають повноважень розподіляти самостійно; надання органам місцевого самоврядування організаційної самостійності через делегування їм повноважень щодо прийняття рішень у сферах, що належать до їх компетенції.

За допомогою комплексу критеріїв, методів та коефіцієнтів, спрямованих на дослідження співвідношення відповідних бюджетних показників, проведено оцінку стану соціально-економічного розвитку регіонів з позицій фінансової спроможності. Визначено, що особливості регіонального розвитку залежать від економічної та соціальної ефективності виконання місцевих бюджетів різних областей України. Проведений аналіз показав, що в сучасних умовах особливостями соціально-економічного розвитку регіонів є повільне скорочення результативності використання ресурсного потенціалу окремих регіонів, а також залежність останніх від фінансових ресурсів державного бюджету. Абсолютно стійкий рівень забезпечення фінансової спроможності має м. Київ, інші регіони мають нормальний (Вінницька, Кіровоградська, Харківська області) або нестійкий (Закарпатська, Рівненська, Херсонська області) рівні.

Окреслено підхід до оцінки ефективності стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації, який побудовано на базі визначення впливу бюджетних чинників на ВРП та доходи населення регіону, що дозволяє більш точно і достовірно оцінити заходи регіональної політики при делегуванні повноважень органам місцевого самоврядування. Аналіз впливу чинників (податкових і неподаткових надходжень до місцевих бюджетів, офіційних трансфертів місцевим бюджетам від органів державної влади та управління; видатків місцевих бюджетів) на регіональний розвиток показав недостатню ефективність бюджетних інструментів у зв'язку зі зростанням податкового навантаження на доходи регіонів України в умовах скорочення податкових надходжень до місцевих бюджетів та стрімкого зниження загального обсягу ВРП, а також суттєві відмінності між регіонами України щодо залежності ВРП та доходів населення від зміни таких чинників.

Обґрунтовано застосування інструментів для запровадження в умовах фінансової децентралізації моделі партисипативного бюджетування з урахуванням інституційних умов соціально-економічного розвитку регіону в

рамках запропонованого підходу до забезпечення взаємної підзвітності та фінансової підконтрольності між органами державної, місцевої влади та місцевою громадою, який використовує послідовність моделей взаємодії «місцева влада – державна влада – місцева громада», що дозволяє стимулювати соціально-економічний розвиток регіонів.

Аргументовано підхід до міжрегіонального перерозподілу бюджетних ресурсів, спрямований на стимулювання розвитку економіки регіону, при якому вдосконалено механізм перерозподілу дотацій вирівнювання. Зазначений підхід передбачає використання моделі розподілу дотацій вирівнювання з нефіксованими прямим і реверсним дотаційними коефіцієнтами. Це дозволяє дотримуватись принципу бездефіцитності перерозподілу коштів між місцевими бюджетами, мінімізації залучення коштів державного бюджету та сприяє при стабілізації соціально-економічного стану регіону подоланню диспропорційності його розвитку, що зміцнює незалежність регіональних економік.

На базі аналізу сучасних законодавчих актів та нормативно-правових документів соціально-економічного характеру, на основі яких відбувається стимулювання регіонального розвитку на засадах фінансової децентралізації в Україні, з'ясовано особливості та визначено основні недоліки процесу стимулювання такого розвитку за допомогою бюджетних інструментів. Обґрунтовано, що соціально-економічному розвитку регіонів в Україні сприяє становлення організаційно-правового середовища за рахунок упорядкування нормативно-правового забезпечення зі створення сприятливих умов для розвитку регіонів у контексті перерозподілу функцій управління та відповідальності на користь органів місцевого самоврядування, підвищення рівня диверсифікації бази оподаткування регіонів, а також розширення права місцевих органів влади та управління щодо регулювання ставок податків місцевого рівня.

Вдосконалено інструментарій моніторингу та контролю процесу стимулювання соціально-економічного розвитку Закарпатської області на засадах фінансової децентралізації. Зокрема розроблено рекомендації щодо:

використання інструментів адміністративного регулювання бюджетного процесу на основі врахування тренду бюджетного фінансування для Закарпатського регіону в умовах фінансової децентралізації;

використання методики складання й імплементації проекту партисипативного бюджету Закарпатського регіону в умовах фінансової децентралізації, що сприятиме стимулюванню регіонального соціально-економічного розвитку.

Імплементація цих пропозицій і в інших регіонах України дозволить створити умови для реалізації ефективної державної регіональної політики щодо поступового переходу до нового етапу соціально-економічного розвитку, властивого розвиненим країнам світу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Статті у фахових виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами:

1. Булеца, Н.В. (2015). Фіскальна децентралізація та соціально-економічний розвиток регіонів. *Ефективна економіка*, 12. Електронне наукове фахове видання. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=12&y=2015> (дата звернення: 20.08.2017). (Міжнародна індексація видання: *Index Copernicus*) (0,6 д.а.)
2. Булеца, Н.В. (2015). Міжнародний досвід бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. *Схід*, 8 (140), 3-7. (Міжнародна індексація видання: *Index Copernicus*, *Ulrich's Periodicals Directory*, *PIHC*, *EBSCO*, *Philosophy Documentation Centers WorldCat*, *Directory of Open Access Journals*, *Google Scholar*) (0,6 д.а.)
3. Булеца, Н.В. (2016). Регулювання міжбюджетних відносин при забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. *Технологічний аудит і резерви виробництва*, 1/3(27), 24-29. (Міжнародна індексація видання: *Index Copernicus*, *Ulrich's Periodicals Directory*, *DRIVER*, *Bielefeld Academic Search Engine*, *Российский индекс научного цитирования*, *ResearchBib*, *Directory of Open Access Journals*, *WorldCat*, *EBSCO*, *CrossRef*) (0,6 д.а.)
4. Булеца, Н.В. (2016). Особливості фінансового забезпечення регіонів України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*, 1 (47), 37-42. (Міжнародна індексація видання: *Index Copernicus*, *ResearchBib*, *Российский индекс научного цитирования*, *Google Scholar*, *Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського*) (0,6 д.а.)
5. Булеца, Н.В. (2016). Моделювання регулювання механізму вирівнювальних дотацій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, № 4, 129-134. (Міжнародна індексація видання: *Index Copernicus*) (0,6 д.а.)

2. Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Булеца, Н.В. (2016). Особливості процесу партисипативного бюджетування в Україні. *Причорноморські економічні студії*, 8, 148-154. (0,6 д.а.)

3. Публікації за матеріалами конференцій:

1. Булеца, Н.В. (2015). Наукові підходи щодо розвитку міжбюджетних відносин в умовах інтеграції України з ЄС. *Безпековий, політичний, економічний та гуманітарний виміри сучасного етапу європейської та євроатлантичної інтеграції України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 5 груд. 2015). Ужгород, 112-114. (0,2 д.а.)
2. Булеца, Н.В. (2015). Зарубіжні підходи щодо бюджетного регулювання розвитку регіонів. *Глобальні проблеми економіки та фінансів*: зб.

тез наук. пр. IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ-Прага-Відень, 2015). Том II / Фінансово-економічна наукова рада. Київ, 117-120. (0,2 д.а.)

3. Булеца, Н.В. (2016). Особливості нормативно-правового регулювання міжбюджетних відносин в Україні. *Інноваційний розвиток економіки: вітчизняна та світова практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20-21 трав. 2016). Львів, 48-51. (0,2 д.а.)

4. Булеца, Н.В. (2016). Напрями фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України. *Реформування економіки: досвід ЄС та перспективи України*: матеріали доповідей міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 2016). Запоріжжя, 95-99. (0,2 д.а.)

5. Булеца, Н.В. (2016). Партисипативне бюджетування як інструмент удосконалення бюджетного регулювання на засадах фіскальної децентралізації. *Перспективи реформування національної економіки: Економічні наукові Інтернет-конференції* (Тернопіль, 2016). URL: <http://www/economy-confer.com.ua/full-article/2080/> (дата звернення: 20.08.2017). (0,1 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Булеца Н.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» (051 – Економіка). – ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород, 2017.

Дисертацію присвячено вирішенню актуальної наукової задачі стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації. Досліджено теоретичні аспекти забезпечення такого розвитку за допомогою організаційно-адміністративних, економічних (виробничих, ринкових, фінансових) та соціальних інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Розроблено методику розподілу дотацій вирівнювання, в якій, на відміну від попередніх, прямих і реверсних дотаційні коефіцієнти є не фіксованими, а розраховуються аналітично, виходячи з принципу бездефіцитності процедури перерозподілу коштів між місцевими бюджетами, що дозволяє гарантувати відсутність потреби в залученні коштів державного бюджету для соціально-економічного розвитку регіонів України. Обґрунтовано рекомендації щодо подальшого удосконалення напрямів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, регіон, стимулювання регіонального розвитку, інструменти стимулювання, фінансова децентралізація, місцеві органи влади та управління, бюджет.

SUMMARY

Buletsa N.V. Stimulating socio-economic development of region in conditions of financial decentralization. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in economic sciences (doctor of philosophy) in specialty 08.00.05 «Development of productive forces and regional economy» (051 - Economics). – SHEI «Uzhhorod National University» of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Uzhhorod, 2017.

The thesis is devoted to actual scientific problem of stimulating socio-economic development of regions in conditions of financial decentralization.

Theoretical and methodical aspects of stimulating socio-economic development of regions in the conditions of financial decentralization are researched. The theoretical aspects of socio-economic development of the region by means of budgetary instruments. In modern conditions the most demanded form of stimulation of regional development is financial decentralization, that takes into account the peculiarities of centralization and decentralization of relations between the state and its regions and has features depending on the country, is determined.

The analysis of foreign experience of stimulating regional development in the conditions of financial decentralization is carried out. Socio-economic development of regions in developed countries promotes the redistribution of management functions and responsibilities in favor of local self-government; providing local governments and local governments with the right to regulate local tax rates; raising the level of diversification of the tax base is established.

It was found that the legislation of Ukraine is supplemented with products to promote the decentralization of local government according to the European requirements for the reforms of the national economy. Strategic directions of socio-economic development of regions include the transition to government decentralization policy; balanced development of regions in Ukraine; the investment support of regions; the implementation of the tools of optimal use of local budget resources.

The analysis of main conceptual models of participatory budgeting in the framework of economic and institutional environment of Zakarpatsky region allows to confirm that most of them are not suitable since they require special institutional conditions, propose use of selective approaches, limit the range of issues to consider etc. For the region the combining of both neocorporativism and community development models could be considering reasonable. In this framework the algorithm of designing and implementing project of participatory budget of Zakarpatsky region is proposed.

It is proposed to ensure the process of sequential accountability and financial controllability by means of set of models: the “principal-agent” model, the model of representative accountability, the cooperation model and mutual accountability model. The main principles of stimulation of social and economic development of Ukrainian regions are determined as following: transparency, efficiency and predictability of budget policy.

The recommendations aimed to improve the stimulation of social and economic development of Ukrainian regions in the framework of financial decentralization are elaborated.

Keywords: social and economic development; region; stimulation of regional development; instruments of stimulation; financial decentralization; local authorities; budget.